

Uluslararası Öğrenciler için Akademik Türkçe Sosyal Bilimler Kitabının Okunabilirliği

(Readability of Academic Turkish Social Sciences Textbook for International Students)

Mustafa Özgün HARMANKAYA¹

Makale Geçmişi

ÖZ

Article History

Alındı/Received:

15 Kasım 2022

Düzeltilme alındı/ Received
in revised form:

26 Kasım 2022

Kabul edildi/Accepted:

26 Aralık 2022

Article Type:

Araştırma Makalesi
Research Article

DOI:

10.48174/buaad.52.10

Metinlerin kolaylık ya da zorluğuna ilişkin yapılacak çıkarımlar için kullanılan nicel ve nitel pek çok yönelim vardır. Okunabilirlik de bunlardan biridir. Metinlerin hece, sözcük ve cümle uzunluğu gibi nicel özelliklerinin dikkate alınarak bir metnin okunurluğunun zorluk veya kolaylığına yönelik bir yargıya ulaşılması anlamına gelen okunabilirlik kavramı, ikinci dil öğretiminde metin kaynaklı sorunları tespit etme bakımından önemli bir sayısal veridir. Bu tür verilerin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan öğretim materyallerinde yer alan metinlere uygulanarak metinlerin seviyeye uygunluğunun belirlenmesi öğretim sürecini geliştirmek bakımından önemlidir. Buna bağlı olarak bu araştırmada Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler ders kitabının okunabilirlik bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel araştırma tekniğinin kullanıldığı araştırmada veriler Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler ders kitabından elde edilmiştir. İlgili amaç doğrultusunda araştırmacı tarafından metinlerin hece, sözcük ve cümle uzunlukları belirlenmiş; ulaşılan verilere Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülleri uygulanmıştır. Ortaya çıkan puanlar, formüllerin karşılığı olan düzeylerle eşleştirilmiş ve kolaylık/zorluk bakımından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda ilgili kitabın okunabilirlik bakımından Ateşman formülüne göre orta güçlükte, zor ve çok zor metinlerden oluştuğu; Çetinkaya-Uzun formülüne göre ise eğitsel ve engelli düzeydeki metinlerden oluştuğu belirlenmiştir. Kitabın akademik Türkçe öğrenen uluslararası öğrencilerin öğretim sürecinde kullanıldığı ve C1 seviyesindeki metinlere ilişkin gerçekleştirilen okunabilirlik çalışmaları da göz önüne alındığında metinlerin hedef seviyeye uygun olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

okunabilirlik; akademik Türkçe; metin; yabancı dil olarak Türkçe öğretimi

© 2022 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

Kaynak gösterme / To cite this article:

Harmankaya, M.Ö. (2022). Uluslararası öğrenciler için akademik Türkçe sosyal bilimler kitabının okunabilirliği, *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 250-264. doi:10.48174/buaad.52.10

*Extended Abstract

Summary

Textbooks contribute to the development of language structures, vocabulary, and language skills through texts during foreign language learning. In this respect, the analysis of texts is important for the design of the teaching process. There are many quantitative and qualitative approaches to drawing conclusions about the ease or difficulty of texts. Readability is one of them. In teaching Turkish as a foreign language, researchers (Biçer & Alan, 2017; Erol, 2015; Şimşek, 2011:44) consider readability as one of the ways to understand level adequacy.

¹Öğr. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, ohrmnky@yildiz.edu.tr

The concept of “readability,” i.e., a judgment about the difficulty or ease of reading a text, taking into account the quantitative features of texts such as syllable, word, and sentence length, is an important numerical indication when it comes to identifying text-based problems in second language teaching. It is important to determine the adequacy of texts for each level by applying such data to the texts in the teaching materials used in teaching Turkish as a foreign language in order to improve the teaching process.

As can be seen, the studies on readability in teaching Turkish language teaching as a foreign language are still quite recent and focus on language teaching for general purposes. Therefore, it is important to determine the level of readability of texts at the appropriate level since texts in the field of Academic Turkish, which is the transition to the level of language teaching for special purposes, must be both the continuation of Turkish language teaching for general purposes and the preparation of education for academic purposes. In this context, it is extremely important to study the level of readability of texts in the context of Academic Turkish language teaching and Turkish teaching for other specific purposes. Accordingly, this study aims to analyze the textbook Academic Turkish for International Students: Social Sciences in terms of its readability. For this reason, the study aimed to answer the following questions:

1. What is the readability of the textbook Academic Turkish for International Students: Social Sciences according to the Ateşman’s formula?
2. What is the readability of the textbook Academic Turkish for International Students: Social Sciences according to the Çetinkaya-Uzun’s formula?

While the research is a descriptive survey, the subject of the study is the textbook “Academic Turkish for International Students: Social Sciences,” produced by the Erciyes University Continuing Education and Research Center with the support of the Presidency of Turks Abroad and Related Communities (YTB). In collecting the data for the study, the syllables, words, and sentences were counted according to Ateşman’s and Çetinkaya-Uzun’s formulas. Then the mathematical operations of the corresponding formulas were applied. The numerical data obtained was matched with the text levels of Ateşman and Çetinkaya-Uzun, and the difficulty levels of the texts in terms of readability were determined.

According to the results of the study, considering Ateşman’s (1997) formula, 21% of the texts in the textbook were classified as moderately difficult, 43% as difficult, and 36% as very difficult. Alan and Biçer (2017) examined the textbooks Yeni Hitit 3 and Istanbul C1+ using Ateşman’s formula and determined the difficulty levels of the texts in Yeni Hitit 3 as 11% easy, 26% moderate, 45% difficult, and 18% very difficult. In the Istanbul C1+ textbook, the difficulty levels of the texts were found to be 17% easy, 50% moderate, 30% difficult, and 3% very difficult. Thus, 63% of the texts in Yeni Hitit 3 and 33% in Istanbul C1+ fall into the categories of difficult and very difficult. Although there is a proportional closeness in the textbook, Yeni Hitit 3, in the category of difficult and very difficult texts, the increase in level due to the content of the Academic Turkish texts can be seen in comparison to both books. According to the results of Mutlu’s (2020) study, the fact that there are easy, very easy, and moderately difficult texts at the A1-A2 level of the Istanbul Turkish textbook kit in terms of readability, but no difficult and very difficult texts, and the fact that there are no very easy and very difficult texts at the B1-B2 level, but easy, moderately difficult, and difficult texts, is an important example of the increase in difficulty between levels in terms of readability.

Zorbaz and Köroğlu (2016) found in their study that according to the Çetinkaya-Uzun’s formula, 37% of the reading texts of the Gazi TÖMER B2 textbook were at the educational level and 63% at the disability level, while 40% of the reading texts of the C1 textbook were at the educational level and 60% of them at the disability level. In this study, according to Çetinkaya-Uzun’s formula, 14% of the texts are at the educational level, and 86% are at the disability level. Considering that the length of Turkish academic texts increases according to level, this can be considered a normal situation.

Zorbaz and Köroğlu (2016) also determined in their study that word length regularly increases from A1 to B2, texts consist of longer words depending on the level, and sentence length regularly increases from A1 to C1. Zorbaz and Köroğlu (2016) also found that texts become more difficult from A1 to B2. In other words, the increase in words, sentences, and readability are directly proportional to the level. Considering this situation, it is considered acceptable that academic Turkish texts have a higher average in terms of words and sentences.

Considering the gradual increase in the levels indicated in the studies and the fact that academic Turkish in our country is a special course for students preparing for university education after the C1 level, it is acceptable that the percentage of difficult and very difficult texts is high in terms of readability. It is normal for texts with a high number of indirect and direct transferences and texts in which the features of the academic language are frequently used to be assessed in these categories. When texts with academic content are assessed within the informative text types, various studies conducted at different levels in the teaching of Turkish as a mother tongue (Özçetin & Karakuş, 2020; Okur & Ar, 2013; Baş & Yıldız İnan, 2015) show that informative texts have a higher average sentence length than narrative texts

Keywords: readability; academic Turkish; text; teaching Turkish as a foreign language

Giriş

Dil öğrenme-öğretme sürecinde ders kitapları en sık kullanılan öğretim materyallerinin başında gelmektedir. Dil bilgisi ve kelime gibi tamamlayıcı beceriler ile dil becerilerinin işlevsel bir şekilde geliştirilmesi sürecinin temel sorumluluğu genel olarak ders kitapları üzerindedir. Ders kitapları bu işlevleri metin temelli etkinlikler çerçevesinde gerçekleştirir. Nitekim dil ve dil yapıları gerçek anlamını metinlerde bulur. Bu bakımdan dil öğretiminde kullanılacak metinlerin taşıması gereken önemli bazı özellikler vardır. Seviyeye uygunluk bu özelliklerden biridir. Okuyucunun ön bilgileri, kelime bilgisi ve dil bilgisi seviyesi metinde sunulanla örtüşmediğinde anlama ve kavrama gerçekleşmez (Korkmaz, 2019:136). Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde metni anlamının tam manasıyla gerçekleşmesi için görsel-metin uyumunun olması, sözcük seçiminin seviye ve bağlama uygun olması, anlamı bilinmeyen sözcüklerin oransal olarak düşük düzeyde olması gibi bazı temel niteliklerin varlığı önemlidir. Okunabilirlik kavramı da bu niteliklerden biridir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde araştırmacılar (Biçer ve Alan, 2017; Erol,2015; Şimşek,2011: 44) okunabilirliği, seviyeye uygunluğu anlamının yollarından biri olarak görmektedir. “Klare (1963’ten akt. Çetinkaya ve Uzun, 2011:141) okunabilirliği, metindeki dilsel özelliklerin bütünüünün okuyucu tarafından az ya da çok kabul edilir olması durumu olarak tanımlamaktadır.” Ateşman (1997: 71-72) okunabilirliği “okunan metnin okuyucu tarafından anlaşılma kolaylığı ve güçlüğü” olarak tanımlamakla birlikte anlaşılabilirlik ile aynı anlama gelmediğini; okunabilirliğin daha çok niceliksel özelliklerle ilgili olduğunu; bu niceliksel özelliklerin kompozisyon ödevlerinin değerlendirilmesi, üslup özelliklerinin çözümlenmesi ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişilerin dil düzeylerinin belirlenmesi için kullanılabileceğini belirterek okunabilirliği sınıflama girişimlerinin yukarıdaki ifade edilen amaçları gerçekleştirmeye dönük olarak ortaya çıktığını ifade eder.

Metnin iyi ya da kötü olduğunun bir göstergesi olmayan okunabilirlik daha çok hedef kitleye uygun olma durumuyla ilgilidir. Hedef kitleye uygun metinlerin kullanılması öğrencilerin öğrenme isteklerini ve öğrenme düzeylerini artırır (Özçetin ve Karakuş, 2020: 177). Bununla birlikte okunabilirlik hedef kitleye uygunluğun tek göstergesi olmayıp metni oluşturan yapısal ve anlamsal özellikler ile birlikte ele alınarak daha doğru yargılarda bulunmaya katkı sağlar.

Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılmasına yönelik literatürde genel kabul görmüş üç yaklaşım vardır. Bunlar; uzman görüşü, çıkartmalı okunabilirlik işlemi ve okunabilirlik formülüdür (Klare, 1963’den akt. Çetinkaya ve Uzun, 2011:142). Bu anlayışlardan biri olan okunabilirlik formüllerinde kelime sayısı, zor kelime sayısı ve cümle sayısı (Dale ve Chall, 1948); hece, kelime ve cümle ortalamaları (Flesch,1948); farklı hece sayılarının, kelime ve cümle ortalamasının dâhil edilmesi (Gunning, 1968); harf sayısı, kelime sayısı ve cümle sayısı (Senter ve Smith, 1967) gibi farklı değişkenleri ele alarak metinlerin düzeyleri hakkında çıkarım yapılmaya

çalışılmaktadır. Dil yapılarından kaynaklı farklılıklardan dolayı Türkçe için de uyarlanan ya da geliştirilen çeşitli formüller vardır. Temelde cümlelerdeki ortalama kelime sayısı ve kelimelerdeki ortalama hece sayısının belirlenmesiyle kullanılan ve ülkemizde yaygın olarak kabul gören bu formüller “Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi” isimli çalışma ile Flesch’ten uyarlanan Ateşman formülü (1997) ve “Türkçe Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması” adlı çalışma sonunda Çetinkaya (2010) tarafından geliştirilen, genel olarak bilinen adıyla Çetinkaya-Uzun formülüdür. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında gerçekleştirilen çalışmaların büyük bir çoğunluğu Ateşman ve Çetinkaya-Uzun formülleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde ana dili olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarının okunabilirliğiyle ilgili birçok çalışma (Zorbaz, 2007; Tosunoğlu ve Özlük, 2011; Okur ve Arı, 2013; Okur vd.,2013; Bağcı ve Ünal, 2013; Çakıroğlu, 2015; Baş ve Yıldız, 2015) yapılmış olmasına rağmen yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan kitaplardaki metinlerin okunabilirlik düzeyleriyle ilgili çalışmalar (Erol, 2014; Yılmaz ve Temiz, 2014; Zorbaz ve Köroğlu,2016; Mutlu, 2020; Şimşek,2021; Özdemir ve Daştan, 2022; Kayşılıyan,2022) daha yakın tarihli ve sınırlı sayıdadır.

Yılmaz ve Temiz (2014) araştırmalarında Ateşman formülünü kullanarak Yeni Hitit Türkçe öğretim setini incelemiş ve araştırma sonucunda Yeni Hitit 1 kitabının metinlerinin %55’inin kolay, %40’ının orta güçlükte, %5’inin çok zor; Yeni Hitit 2 kitabının metinlerinin %22,5’inin kolay, %57,5’inin orta güçlükte, %20’ sinin zor; Yeni Hitit 3 kitabının %10,52’sinin kolay, %26,32’sinin orta güçlükte, %44,74’ünün zor, %18,42’sinin çok zor olduğunu belirlemişlerdir. Araştırma sonucuna göre kolay metinlerin düzeylere göre azaldığı ve zor metinlerin düzeylere göre arttığı; 1. kitapta kolay, 2. kitapta orta güçlükte ve 3. kitapta ise zor metinlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Gazi Üniversitesi TÖMER’in hazırladığı Türkçe öğretim setini Çetinkaya-Uzun formülü ile inceleyen Zorbaz ve Köroğlu (2016); A1’den B2’ye kadar kelime uzunluğu bakımından, A1’den C1’e kadar da cümle uzunluğu bakımından düzenli bir artış gerçekleştiğini belirlemişlerdir. Okunabilirlik puanları bakımından da A1’den B2’ye kadar metinlerin zorlaştığını tespit etmişlerdir.

Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ kitaplarını Ateşman formülünü kullanarak okunabilirlik bakımından karşılaştıran Biçer ve Alan (2017); Yeni Hitit 3 kitabındaki metinlerin okunabilirlik düzeyini %11 kolay, %26 orta güçlükte, %45 zor ve %18 çok zor olarak belirlemişlerdir. İstanbul C1+ kitabında ise metinlerin %17’si kolay, %50’si orta güçlük, %30’u zor ve %3’ü çok zor olarak belirlenmiştir.

Ak Başat A1 ve A2 kitaplarını Ateşman ve Çetinkaya-Uzun formülü ile inceleyen Karşılıyan (2022); A1 düzeyindeki metinlerin %50’sinin çok kolay, %48’inin kolay ve %2’sinin orta güçlükte olduğunu belirlemiştir. A2 düzeyinde ise metinlerin %9’u çok kolay, %64’ü kolay, % 27’si orta

güçlüktedir. Çetinkaya-Uzun formülüne göre ise bu oran A1 düzeyi için %55 bağımsız, %45 ise eğitsel; A2 düzeyi için %27 bağımsız,%73 eğitsel düzeydir. Karşılaman'ın (2022) araştırmasına göre seviye arttıkça metinlerin zorluk seviyeleri de artmaktadır.

Yedi İklim ve İstanbul Yabancılar İçin Türkçe setinin tüm kitaplarını Ateşman'ın formülü ile okunabilirlik bakımından inceleyen Mutlu (2020), iki setin de okunabilirlik bakımından kolaydan zora doğru ilerlediğini belirlerken seviyelerin kendi içinde bir zorluk sıralamasının olmadığını ifade etmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan çalışmaların yakın tarihli olduğu ve genel amaçlı dil öğretimi üzerine odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla özel amaçlı dil öğretim aşamasına geçiş olan akademik Türkçe alanındaki metinlerin hem genel amaçlı Türkçe öğretiminin devamı hem de akademik amaçlara yönelik bir eğitimin hazırlayıcısı olması gerektiğinden ilgili seviyedeki metinlerin okunabilirlik seviyesinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda akademik Türkçe ve diğer özel amaçlı Türkçe eğitimlerine ilişkin metinlerin okunabilirlik düzeyine yönelik araştırmalar yapılması son derece önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde okunabilirlik ile ilgili çalışmalar genel amaçlı dil öğretim setlerinde yer alan metinler üzerine odaklanmış, akademik amaçlı öğretim setlerinin metinlerine yönelik çalışma ile karşılaşmamıştır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı akademik amaçlarla hazırlanan bir Türkçe kitabının metinlerinin okunabilirlik düzeyini tespit etmektir. Bu sebeple çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler kitabının Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyi nedir?
2. Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler kitabının Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan akademik Türkçe kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma betimsel nitelikte bir tarama araştırmasıdır. "Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar" (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017:24).

İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnesini Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen ve Erciyes Üniversitesi Sürekli Eğitim ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler kitabı oluşturmaktadır. İnceleme nesnesi seçiminde ilgili yayının alandaki kullanım yaygınlığı ile birlikte bir devlet kurumu tarafından desteklenmesi etkili olmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe Sosyal Bilimler kitabı metinleri incelenmek üzere seçilirken metnin amacının okuma-anlama odaklı olması gibi ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Kitapta yer alan başka bir metnin küçük bir parçasının farklı etkinlikler için kullanıldığı (tahmin, dil yapısına odaklanma, anahtar kelime çalışması vb.) metinler ile boşluk doldurma, metin tamamlama gibi etkinliklerin yer aldığı metinler araştırmanın dışında tutulmuştur. Seçilen metinlerde ilk olarak hece, kelime ve cümle sayıları belirlenmiştir. Bu aşamada aşağıdaki adımlar takip edilmiştir.

1. Hecelerin sayılması: Türkçe kelimeler Türkçenin heceleme kurallarına göre sayılmıştır. Metinlerde yer alan farklı dillere ait sözcüklerin, sembollerin ve şekillerin hecelemesinde ise daha önceki çalışmalarda da (Çetinkaya ve Uzun, 2011; Baki, 2019; Mutlu, 2020; Aydın,2021; Erişik, 2021) benimsendiği gibi sesletildiği biçim kabul edilmiştir. Örneğin 1071 sayısı, bin yetmiş bir şeklinde dört hece; \$ (dolar) sembolü, iki hecedir.
2. Kelimelerin sayılması: İki boşluk arasındaki her öge (otografik bakış açısı), sözcük olarak nitelendirilmiş (Baş ve İnan Yıldız, 2015); boşlukla ayrılmış yazı birimleri, semboller, sayılar, kısaltmalar ve birleştirme çizgisiyle ayrılmış ifadeler sözcük olarak kabul edilmiştir.
3. Cümlelerin sayılması: Cümlelerin sayılmasında noktalama işaretleriyle ayrılma durumları dikkate alınmış ve nokta, soru işareti, ünlem, üç nokta ve iki nokta gibi cümle sonunda kullanılan noktalama işaretleri dikkate alınmıştır (Biçer ve Alan, 2017; Baş ve İnan Yıldız, 2015).
4. Ateşman'ın (1997) Flesh'ten uyarladığı formülün uygulanması: Okunabilirliğin belirlenmesinde ilk yüz kelime hesaplanmıştır. Flesch (1948: 229) formül geliştirme çalışmasında, 100. kelimedeki cümlenin tamamlanmaması durumunda 94. kelimeye kadar geriye gidilebileceği veya 109. kelimeye kadar ileriye gidilerek cümlenin tamamının alınabileceği belirtilmektedir. Cümlenin Flesch'in (1948)'in

belirttiği sınırların üstünde tamamlandığı durumlarda Baki'nin (2019) ifade ettiği gibi ilk yüz kelimenin içinde kalan kelimeler diğer cümledeki toplam kelime sayısına oranlanarak yüz kelimedeki cümle sayısına oransal olarak dâhil edilmiştir. Ateşman (1997: 74) formülüne göre okunabilirlik şöyle hesaplanmaktadır:

$$\text{Okunabilirlik Sayısı} = (198,825) - (40,175 \times x_1) - (2,610 \times x_2)$$

x1: Hece olarak ortalama sözcük uzunluğu

x2: Sözcük olarak ortalama cümle uzunluğu

İlgili formülün uygulanmasının ardından metinlere ilişkin derecelendirme şu şekilde yapılmıştır:

Tablo 1

Ateşman'ın (1997) Okunabilirlik Dereceleri

Okunabilirlik Derecesi	Okunabilirlik Puanı
Çok kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok zor	1-29

5. Çetinkaya-Uzun formülünün uygulanması: Araştırma kapsamında metinlere yönelik uygulanan diğer formül de Çetinkaya-Uzun formülüdür. Çetinkaya'ya göre (2010:94) göre okunabilirlik şöyle hesaplanmaktadır:

$$OP = (118,823) - (25,987 \times OSU) - (0,971 \times OTU)$$

OP= Okunabilirlik Puanı

OTU= Ortalama tümce uzunluğu

OSU= Ortalama sözcük uzunluğu

İlgili formül uygulandıktan sonra metinlerin okunabilirlik düzeylerinin sınıflandırılmasında Çetinkaya-Uzun sınıflandırması kullanılmıştır.

Tablo 2

Çetinkaya ve Uzun (2011:148) Okunabilirlik Düzeyleri

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
0-34	Engelli Düzey	10., 11. ve 12. Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma	8. ve 9.Sınıf
51+	Bağımsız Okuma	5.,6. ve 7.Sınıf

6. Matematiksel işlemlerin gerçekleştirilmesi: Ateşman ile Çetinkaya-Uzun formüllerini uygulamak için Excel programında hücreler biçimlendirilmiş ve her iki

formülün hesaplanmasında kullanılan kelime ve cümle sayıları uygun yerlere yerleştirilerek otomatik hesaplama gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

1.Araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Bu bölümde *Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler* ders kitabındaki metinlerin ortalama kelime ve cümle uzunlukları ile okunabilirlik düzeylerine ve kitap içindeki okunabilirlik sıralamalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3

Metinlerin Ateşman Formülüne Göre Okunabilirliği

Sıra	Metnin Adı	Ortalama Sözcük	Ortalama Cümle	Okunabilirlik Puanı	Derece
1	Literatür Bilgisi	2,979	12,250	47,147	Zor
2	Madenî Paraların Kenarları Neden Genellikle Tırtıklıdır?	2,938	14	44,219	Zor
3	Göbekli Tepe	3	26,590	8,899	Çok Zor
4	İlk Türk Uçağı	3	17,500	32,625	Zor
5	Astronom-Hükümdar Uluğ Bey ve Bilim Şehri Semerkand	2,428	19,600	50,101	Orta güçlükte
6	Anadolu'nun Su Altındaki Tarihine Dalış	2,940	14,428	43,028	Zor
7	Robotlar ve Yapay Zekâ İşinizi Elinizden Almaya Geliyor: Sefaletin Sonu Mu, Yıkımın Başlangıcı Mı?	2,901	12,750	48,961	Zor
8	eTandem ile Hem Dil Öğren Hem De Dilini Öğret	2,812	13,714	50,038	Orta güçlükte
9	Kalem Klavyeye Karşı	3,211	14,857	31,024	Zor
10	Küçük Kentte Kadın Girişimci Olmak: Afyonkarahisar'da 2009'dan 2017'ye Ne Değişti?	2,943	26,500	11,409	Çok Zor
11	Girişimcilik Kültürü: Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Sosyolojik Bir Bakış	3,100	28,282	0,464	Çok Zor
12	Dönüşüm Ajanı Olarak Kadın Sosyal Girişimcilerin Profilleri Üzerine Bir Araştırma	3,380	20	10,833	Çok Zor
13	Youtube Çağı	2,669	14,714	53,157	Orta güçlükte
14	Başka Dilde Siz, Siz Olmayabilirsiniz	3,138	18	25,740	Çok Zor

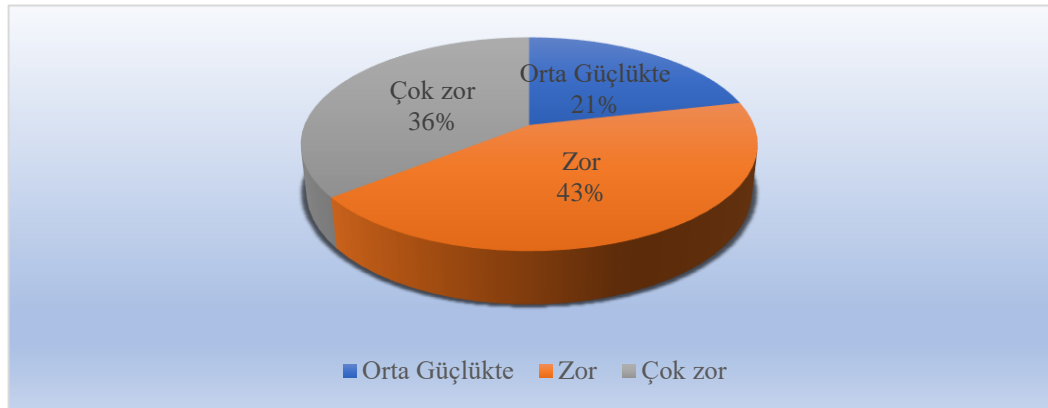
Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe Sosyal Bilimler kitabında yer alan metinler Ateşman formülü ile incelendiğinde cümlelerin ortalama sözcük bakımından 2,42 ile 3,38 arasında değişen sözcükten oluştuğu görülmektedir. Türkçenin ortalama sözcük uzunluğu 2,6 hecedir (Ateşman, 1997:73). Türkçenin ortalama sözcük uzunluğu dikkate alındığında bir metnin ortalamanın altında kaldığı, 13 metnin ise ortalamanın üstünde olduğu ifade edilebilir.

Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe Sosyal Bilimler kitabında yer alan metinlerin cümle uzunlukları dikkate alındığında ise 12,25 ile 28,28 kelime arasında değiştiği görülmektedir. Türkçenin cümle uzunluğu ortalaması Ateşman'a göre (1997) 9-10 sözcükten, Bezirci ve Yılmaz'a göre (2010:55) ise 10-11 sözcükten oluşmaktadır. Bu durum dikkate alındığında metinlerin tamamındaki cümle ortalamasının Türkçenin cümle ortalamasının üzerinde olduğu ifade edilebilir.

Aşağıdaki grafikte Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin zorluk seviyesi sınıflandırmasına yer verilmiştir.

Grafik 1

Metinlerin Okunabilirlik Bakımından Sınıflandırılması

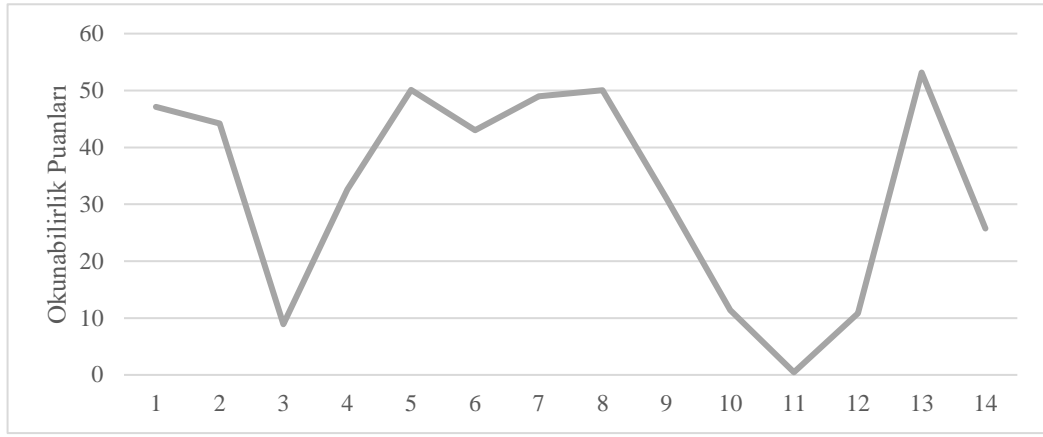

Okunabilirlik puanı açısından metinler 0,464 ile 53,157 puan arasındadır. Bu puanlar dikkate alındığında metinlerin %21'inin orta güçlükte %43'ünün zor ve %36'sının çok zor olduğu görülmektedir. Kitabın en zor metni *Girişimcilik Kültürü: Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Sosyolojik Bir Bakış* isimli bildiri metni olurken en kolay metni *Youtube Çağı* isimli metin olmuştur.

Grafik 2'de ilgili kitabın metin sıralamasına göre okunabilirlik düzeyine yer verilmiştir.

Grafik 2

Metin sıralamasına göre okunabilirlik

Grafik 2’de ise metinlerin okunabilirlik bakımından ders kitabında rastgele bir dağılım gösterdiği ve okunabilirlik bakımından herhangi bir zorluk sıralaması göstermediği görülmektedir.

2.Araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Tablo 4

Metinlerin Çetinkaya-Uzun Formülüne Göre Okunabilirliği

Sıra	Metnin Adı	Ortalama Kelime	Ortalama Cümle	Puan	Düzye
1	Literatür Bilgisi	2,978	11,656	30,101	Engelli düzey
2	Madenî Paraların Kenarları Neden Genellikle Tırtıklıdır?	2,993	15,700	25,782	Engelli düzey
3	Göbekli Tepe	2,795	22,961	23,876	Engelli düzey
4	İlk Türk Uçağı	2,980	9,545	32,088	Engelli düzey
5	Astronom-Hükümdar Uluğ Bey ve Bilim Şehri Semerkand	2,428	19,600	36,680	Eğitsel düzey
6	Anadolu’nun Su Altındaki Tarihine Dahş	2,783	16,702	30,278	Engelli düzey
7	Robotlar Ve Yapay Zekâ İşinizi Elinizden Almaya Geliyor: Sefaletin Sonu Mu, Yıkımın Başlangıcı Mı?	2,917	18,550	24,986	Engelli düzey
8	eTandem İle Hem Dil Öğren Hem De Dilini Öğret	2,867	14,24	14,240	30,46582798
9	Kalem Klavyeye Karşı	3,129	14,968	22,963	Engelli düzey
10	Küçük Kentte Kadın Girişimci Olmak: Afyonkarahisar’da 2009’dan 2017’ye Ne Değişti?	2,958	28,545	14,220	Engelli düzey
11	Girişimcilik Kültürü: Türkiye’de Kadın Girişimciliğine Sosyolojik Bir Bakış	3,254	22,125	12,771	Engelli düzey

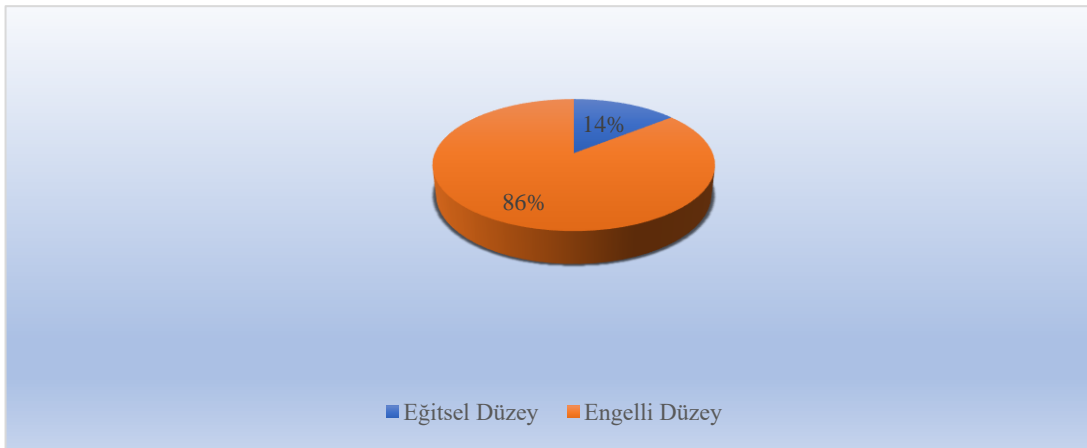
12	Dönüşüm Ajanı Olarak Kadın Sosyal Girişimcilerin Profilleri Üzerine Bir Araştırma	2,936	24,021	19,194	Engelli düzey
13	Youtube Çağı	2,720	13,470	35,044	Eğitsel düzey
14	Başka Dilde Siz, Siz Olmayabilirsiniz	2,849	12,510	32,614	Engelli düzey

Tablo 4'e göre Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe Sosyal Bilimler kitabında yer alan metinler Çetinkaya-Uzun formülüne göre incelendiğinde cümlelerin ortalama sözcük bakımından 2,42 ile 3,25 arasında değişen sözcükten oluştuğu görülmektedir. Türkçenin ortalama sözcük uzunluğu 2,6 hecedir (Ateşman, 1997). Türkçenin ortalama sözcük uzunluğu dikkate alındığında bir metnin ortalamanın altında kaldığı, 13 metnin ise ortalamanın üzerinde olduğu ifade edilebilir.

Tablo 4' e göre Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe Sosyal Bilimler kitabında yer alan metinlerin ortalama cümle uzunlukları dikkate alındığında ise 9,545 ile 28,545 arasında değiştiği görülmektedir. "Türkçenin ortalama cümle uzunluğu Ateşman'a göre (1997) 9-10 sözcükten, Bezirci ve Yılmaz'a göre (2010) ise 10-11 sözcükten oluşmaktadır. Ateşman (1997) ve Bezirci'nin (2010) cümle uzunluğu hakkındaki görüşleri dikkate alındığında 1 metin ortalamanın altında, 13 metin ortalamanın üstündedir.

Grafik 3

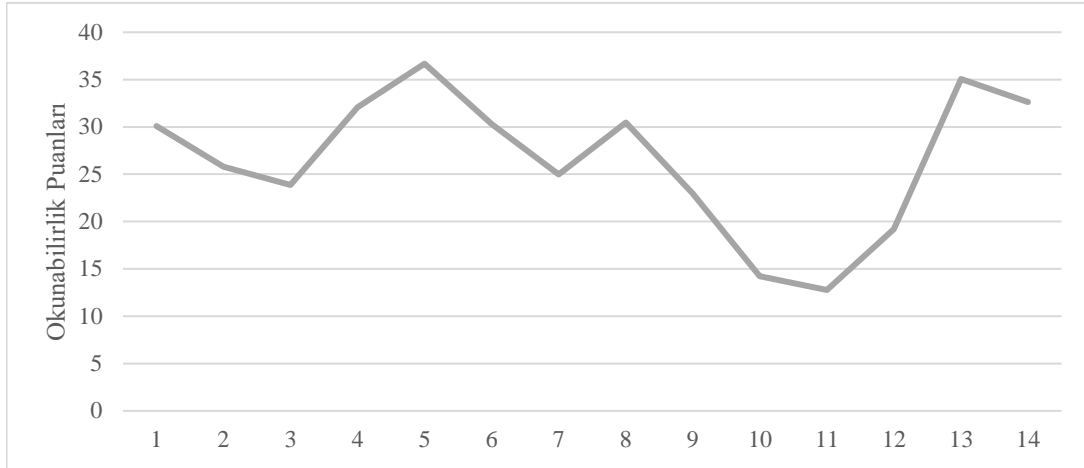
Çetinkaya-Uzun Formülüne Göre Metinlerin Sınıflandırılması

Okunabilirlik puanı açısından metinler 12,771 ile 36,680 puan arasındadır. Bu puanlar dikkate alındığında metinlerin 2'sinin (%14) eğitsel düzeyde, 12'sinin (%86) engelli düzeyde olduğu görülmektedir. Kitabın en zor metni *Girişimcilik Kültürü: Türkiye'de Kadın Girişimciliğine Sosyolojik Bir Bakış* isimli bildiri olurken en kolay metni *Astronom-Hükümdar Uluğ Bey ve Bilim Şehri Semerkand* isimli metin olmuştur.

Grafik 4'te ilgili kitabın metin sıralamasına göre okunabilirlik düzeyine yer verilmiştir.

Grafik 4

Metinlerin Sırasına Göre Okunabilirlik

Grafik 4'e göre Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre metinlerin okunabilirlik bakımından ders kitabında rastgele bir dağılım gösterdiği gibi herhangi bir zorluk sıralaması da göstermediği görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre Ateşman (1997) formülü dikkate alındığında kitapta yer alan metinlerin %21'i orta güçlükte, %43'ü zor ve %36'sı çok zor olarak değerlendirilmiştir. Alan ve Biçer (2017) Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ kitaplarını Ateşman formülü ile inceledikleri araştırmalarında Yeni Hitit 3 kitabındaki metinlerin okunabilirlik düzeyini %11 kolay, %26 orta güçlükte, %45 zor ve %18 çok zor olarak belirlemişlerdir. İstanbul C1+ kitabında ise metinlerin %17'si kolay, %50'si orta güçlük, %30'u zor ve %3'ü çok zor olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Yeni Hitit 3 kitabı metinlerinin %63'ü, İstanbul C1+ kitabı metinlerinin de %33'ü zor ve çok zor kategorisindedir. Araştırmanın inceleme nesnesini oluşturan kitap ile Yeni Hitit 3 kitabında zor ve çok zor metin kategorisinde oransal olarak yakınlık olmasına rağmen akademik Türkçe metinlerin içeriğinden dolayı bu seviyedeki artış her iki kitapla da karşılaştırıldığında görülmektedir. Mutlu'nun (2020) çalışmasında elde ettiği bulgular da (İstanbul Türkçe öğretim setinin A1-A2 düzeyinde okunabilirlik bakımından kolay, çok kolay ve orta metinlerin yer almasına rağmen zor ve çok zor metinlerin bulunmayışı; B1-B2 düzeyinde çok kolay ve çok zor metinlerin yer almayıp kolay, orta ve zor metinlerin yer alması) seviyeler arasında okunabilirlik açısından zorluk düzeyinin artışına önemli bir örnektir.

Zorbaz ve Köroğlu'nun (2016) çalışmasında, Gazi TÖMER B2 kitabı okuma metinlerinin Çetinkaya-Uzun formülüne göre %37'si eğitsel, %63'ü engelli okuma düzeyindeyken C1 kitabının %40'ı eğitsel, %60'ı engelli düzeyindedir. Bu çalışmada da Çetinkaya-Uzun formülü ile metinlerin %14'ü eğitsel, %86'sı engelli düzeydedir. Akademik Türkçe metinlerinin uzunluğunun seviyelere göre artışı düşünüldüğünde olağan bir durum olarak görülebilir.

Zorbaz ve Köroğlu (2016) da araştırmalarında kelime uzunluğu yönüyle A1 düzeyinden B2 düzeyine doğru düzenli bir artış gerçekleştiğini ve seviyeye bağlı olarak metinlerin daha uzun kelimelerden oluştuğunu; A1'den C1'e kadar ise cümle uzunluğunda düzenli bir artış gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Zorbaz ve Köroğlu (2016) A1'den B2'ye kadar metinlerin zorlaştığını ifade etmektedir. Yani sözcük, cümle ve okunabilirlik bakımından görülen artış seviye ile doğru orantılıdır. Bu durum da dikkate alındığında akademik Türkçe metinlerinin sözcük ve cümle ortalamalarının fazla olması kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmalarda ifade edilen seviyelere göre kademeli artış durumu ve akademik Türkçe derslerinin ülkemizde genellikle C1'den sonra üniversite eğitime hazırlanan öğrencilere verilen özel amaçlı bir kurs olduğu düşünüldüğünde okunabilirlik bakımından zor ve çok zor metinlerin oranının fazla olması kabul edilebilir bir durumdur. Nitekim dolaylı ve doğrudan aktarımların çokluğu, akademik dile ait özelliklerin sık kullanıldığı metinlerin bu kategorilerde değerlendirilmesi doğaldır. Ayrıca akademik içerikli metinler bilgilendirici metin türleri kapsamında değerlendirildiğinde ana dili olarak Türkçe öğretiminde farklı seviyelerde yapılan çeşitli araştırmalar (Özçetin ve Karakuş, 2020; Okur ve Arı, 2013; Baş ve Yıldız İnan, 2015) bilgilendirici metinlerin öyküleyici metinlerden ortalama cümle uzunluğu bakımından daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanının öyküleyici metinlere göre daha zor olduğunu gösteren çalışmalar da (Özçetin ve Karakuş,2020; Okur ve Arı, 2013; Bağcı ve Ünal, 2013; Baş ve İnan Yıldız,2015; Bora, 2019) vardır.

Akademik amaçlı Türkçe derslerinde hazırlanacak metinlerin uluslararası öğrencilerin öğrenme süreçlerinde gerçek ihtiyaçlarını karşılayacak metinlerden seçilmesi önemlidir. Bununla birlikte akademik dilin niteliği ve yapısı düşünüldüğünde kademeli bir seviye artırımının uygulanması; tema için seçilecek metinlerin kolaydan zora doğru ilerlemesi öğrencileri akademik Türkçe eğitime entegre etmesi bakımından da önemlidir. Nitekim akademik Türkçe sınıflarında bulunan öğrenciler homojen bir dağılım göstermemektedir. Öğrencilerin bir kısmı lise mezunuyken bir kısmı lisans, yüksek lisans veya doktora mezunudur. Dolayısıyla akademik dil ve akademik metinlerle ilgili ön bilgileri ve yaşantıları birbirlerinden farklıdır.

Okunabilirlik, metinlerin sözcük ve cümle yapıları ile ilgili bilgi vermekle birlikte metne ilişkin verdiği bilgi yapı bakımından bir değerlendirme olup biçime odaklıdır. Yani metnin yapı bakımından değerlendirilmesi olup anlaşılabilirlik kavramından farklıdır. Dolayısıyla metinler ile ilgili gerçekleştirilecek çalışmalarda iki boyutun da göz önüne alınması ve yapılacak değerlendirmelerin birlikte yapılması önemlidir. Bu sebeple yalnızca okunabilirlik kavramını göz önünde bulundurarak metnin düzeyine ilişkin karar vermek hatalı değerlendirmelere sebep olabilir. Bununla beraber metin

hakkında biçimsel düzeyde bilgi vermesi gelecekte gerçekleştirilecek anlaşılabilirlik odaklı çalışmalarla birlikte daha çok anlam kazanacaktır.

Kaynakça

- Ateşman, E. (1997). "Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi". *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Aydın, E. (2021). "Yabancılar İçin Hazırlanmış Türkçe Okuma Kitaplarının Okunabilirlik Durumları". *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 4(2), 206-226.
- Bağcı, H., & Ünal, Y. (2013). "İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeyi". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28.
- Baki, Y. (2019). "Türkçe Dersi 8. Sınıf Kitabındaki Metinlerin Okunabilirliği". *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 30-46.
- Baş, B., & İnan Yıldız, F. (2015). "2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından İncelenmesi". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(11), 52-61.
- Bezirci, B., & Yılmaz, A. E. (2010). "Metinlerin Okunabilirliğinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yazılım Kütüphanesi ve Türkçe İçin Yeni Bir Okunabilirlik Ölçütü". *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 12(3), 49-62.
- Biçer, N., & Alan, Y. (2017). "Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Karşılaştırılması". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1130-1139.
- Bora, A. (2019). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (23. Bs). Pegem Akademi.
- Çakıroğlu, O. (2015). "İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi". *İlköğretim Online*, 14(2), 671-681.
- Çetinkaya, G. (2010). "Türkçe Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Tanımlanması ve Sınıflandırılması". Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çetinkaya, G., & Uzun, L. (2011). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Özellikleri". İçinde H. Ülper (Ed.), *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (2. Bs, Ss. 141-156). Pegem Akademi.
- Dale, E., & Chall, J. S. (1948). "A Formula For Predicting Readability". *Educational Research Bulletin*, 27(1), 11-28.
- Erişik, H. (2021). "Yabancılar İçin Türkçe Okuma Kitaplarının Okunabilirliği: Türkçenin Sesi Yunus Emre Örneği". *Journal Of Sustainable Educational Studies*, 2(3), 1-14.
- Erol, H. F. (2015). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Okunabilirlik". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 50(50), 29-38.
- Flesch, R. (1948). "A New Readability Yardstick". *Journal Of Applied Psychology*, 32(3), 221-233.
- Gunning, R. (1968). *The Technique Of Clear Writing* (Rev. Ed). Mcgraw-Hill.
- Karşıluyan, S. (2022). "Ak Başat Türkçe A1-A2 Kitabındaki Metinlerin Okunabilirlik Sayısı ve Metinlerdeki Ses Birimlerin Okumaya Etkisi". *Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi*, 1(1), 1-17.

- Korkmaz, C. B. (2019). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Uyarlama”. İçinde E. Boylu & L. Iltar (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Politika, Program, Yöntem ve Öğretim* (Ss. 215-238). Pegem Akademi.
- Moralı, G., Halitoğlu, V., Gökduman, E., & Acar, Y. (2018). *Uluslararası Öğrenciler İçin Akademik Türkçe: Sosyal Bilimler*. Erciyes Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi (ERSEM).
- Mutlu, H. H. (2020). “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, Yedi İklim Öğretim Seti) Yer Alan Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin İncelenmesi”. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 371-386.
- Okur, A., & Arı, G. (2013). “6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirliği”. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Okur, A., Arı, G., Ersoyol, F., & Okur, E. K. (2013). “5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirliği”. *Sakarya University Journal Of Education*, 3(2), 65-79.
- Özçetin, K., & Karakuş, N. (2020). “5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi”. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175-190.
- Özdemir, S., & Daştan, E. (2022). Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Kitaplarındaki Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyleri. İçinde J. V. Andrei & M. E. Kalgı (Ed.), *International Aegean Conferences*. ISPEC Publications.
- Smith, E. A., & Senter, E. A. (1967). *Automated Readability Index* (S. 14) [Final Report]. University Of Cincinnati.
- Şimşek, R. (2021). “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan A1 Düzeyi Ders Materyallerinin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi”. *International Journal Of Language Academy*, 9(3), 72-82.
- Tosunoğlu, M., & Özlük, Y. Ö. (2011). “Okunabilirlik ve İlköğretim 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Düz Yazı Metinlerinin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi”. *Millî Eğitim*, 189, 219-230.
- Yılmaz, F., & Temiz, Ç. (2014). “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Durumları”. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*, 2, 81-91.
- Zorbaz, K. Z. (2007).” Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87-101.
- Zorbaz, K. Z., & Köroğlu, M. (2016). “Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setindeki Metinlerin Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri”. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 11(3), 2509-2524.